

Elemente sacre în poezia interbelică

Perioada interbelică, dintre cele două războaie mondiale, este perioada unei noi sensibilități poetice, a unei noi conștiințe de sine a poeziei care avea să se înscrie în mișcarea de idei europeană, în circuitul ei valoric, de creație. Era o evoluție dialectică, obiectivă.

Alături de alte reviste care, prin reprezentanți, militau pentru o direcție realistă, democratică în literatură, teoretizând ideea specificului ei național, revista “Gândirea”, dincolo de limitele ei ideologice, a avut meritul de a fi grupat în jurul ei pe unii dintre cei mai mari scriitori ai noștri. Critica vorbește despre “tradiționaliști de tendință religioasă”, despre un “tradiționalism decorativ, patetic, elegiac”, despre “iconari”, “ortodoxiști” etc.

Cel mai “intens” tradiționalism l-a reprezentat însă gândirismul, mișcare literară dezvoltată în jurul revistei Gândirea. Avându-l ca doctrinar pe Nichifor Crainic, gândirismul s-a încărcat, în timp, de conotații negative, în afara esteticului. Crainic reproșează semănătorismului preocuparea sa unilaterală, adăugându-i dimensiunea elevației spirituale prin racordarea tradiționalismului la ortodoxism. Așadar, tradiționalismul este poezia solidarității cu pământul, cu “șesurile natale”, cu străbunii și cu miturile naționale. Nichifor Crainic îmbină, într-o manieră specifică, bucolicul cu evanghelicul, adică sacralitatea plaiului străbun cu sfințenia și gravitatea sufletului românesc. El nu e atât poetul peisajelor exterioare sau lăuntrice, cât e poetul solidarității cu ele.

În poezia “Cântecul potirului”, evocarea evanghelică, meditația religioasă, înfiorarea mistică în fața locurilor și a întâmplărilor biblice sunt temele predilecte ale operei sale lirice. Imagini sfinte ne trimit la “Cina cea de taină”, unde Iisus i-a îndemnat pe ucenicii neștiutori să împartă cu el - pentru ultima oară - pâinea, ce va simboliza trupul celui crucificat, și vinul semnificând sângele scurs din rănila Fiului Dumnezeu. Bunica și mama încrustează în coaja moale a pâinii semnul crucii, vasul libației cu vin, dus la gură de cel însetat, închipuie potirul sfânt în care a fost strâns sângele Mântuitorului iar boabele mari și lucitoare ale ciorchinului sunt aidoma lacrimilor vărsate de Fecioara Maria. Bunicii, copiii și nepotul acestora subliniază legătura între vârste și generații, asigurată de credința lor comună în Dumnezeu.

Divinitatea este în toate, atât în lucrurile și în faptele de rând, cât și în cele având o importanță majoră. Poetul identifică divinitatea cu “pâinea”, “vinul” și însași “viața” neamului său. Împreună cu hrana și băutura, copilul primește și învățătura biblică necesară, care-l formează ca om.

Așadar ideea ortodoxiei conferă tradiționalismului preconizat de Crainic o notă aparte, prin care se deosebește de semănătorism. Treptat, linia ortodoxistă a poeziei sale o va pune în umbră pe cea tradițională. Motivele lirice creștin-ortodoxe ajung dominante, ele denotă o feroare a credinței în harul dumnezeiesc coborât asupra făpturii de lut, singurul crez ce-i oferă tărie morală.

Tot în linia tradiționalismului gândirist, Vasile Voiculescu scrie o poezie puternic influențată de spiritul religios, deși “ortodoxismul” este la el doar un element convențional, nu unul de structură. Semnele tradiționalismului său se puteau lămuri încă din volumul de debut când poetul evoca viața satului, casa părintească, peisajul ținutului

natal într-o manieră semănatoristă. Simbolurile religioase, tot mai frecvente în poezia sa devin reprezentări iconografice, căpătând sensuri morale, general-umane, eliberate de orice umbră de misticism. Îngerii din poemele sale sunt metafore ale unor idei abstracte sau se îndeletnicesc cu lucruri care au un caracter foarte profan, participând la muncile câmpului, de exemplu. Se realizează astfel un transfer între sacru și profan, universul se diafanizează, dar totul ține de un program, care este nu numai al său, ci al întregii grupări pe care o reprezintă.

Începuturile poetice ale lui Vasile Voiculescu sunt mistuite de setea de cunoaștere, manifestată în căutarea Creațiunii, în dorința de obiectivare a ei. Meditația religioasă se așază mereu alături de cea filozofică; Modalitatea artistică principală este îmbinarea motivelor creștine cu cântecele lumești. Esența creștinismului vine din “întrepătrunderea dureroasă între stihiiile lumii și senzualitatea grasă, umilă a pământului”. Acest poet religios, hrănit din substanța evangheliilor cărora le dă formă de alegorie sau de parabolă, se întoarce mereu către sufletul strămoșesc, reînviind “cumințenia” pământului și frumusețea pânguită de soarele de peste veac al credinței “creștine”. Poezia lui devine cuminecătură pentru sufletul ce caută dincolo de aparențele înșelătoare ale vieții.

Arhaicul către care tinde constant poezia sa îl face să îndrăgească tot ce a fost creat de mâna lui Dumnezeu și păstrat astfel. Imaginile îngerilor, prezente în toată lirica poetului nu pledează pentru încadrarea sa în sfera ortodoxismului, dar “ortodoxismul lui V. Voiculescu este anterior aceluia al Gândirii” – (G. Călinescu). În poezia sa apar îngeri profani, reduși la simple elemente de decor. Ei sunt dematerializați până la abstractizare, uneori rămânând simple nume. În general, poezia de inspirație a lui Voiculescu acuză cerebralitatea și meditațiile.

Propensiunea către o figurație biblică, componentă esențială a tradiționalismului voiculescian se manifestă plenar în poemul “În grădina Ghetsimani”. Rădăcinile poemului se află în universul copilăriei, unde religia era pravilă, enciclopedie a vieții practice. Cartea oamenilor de la țară era Biblia. Inspirația religioasă își fixează limitele în scena biblică a ultimei nopți pe care Fiul Domnului o petrece împreună cu apostolii. Tabloul narativ se estompează sub căutarea înfrigurată a simbolului. Cu o înverșunare de cătător de comori, de rob în făurirea poeziei, poetul aruncă în joc toate armele stilistice pentru evitarea cărărilor bătute. Tema rămâne în ultimă instanță cea a conștiinței umane: posibilitatea păcatului respins chiar și în ideea de posibilitate. Iisus încarnează pe de o parte neputința omenească de a-și depăși limitele în mișcare spre înalt, sacrificiul dureros, sfânt, în fața cerului închis și pe se alta ispita înfrântă, doborârea păcatului prin moarte.

Tendința generală este cea de hiperbolizare, pentru ca astfel să se sublinieze și mai mult efortul de a ocoli ispita. Strigarea lui Iisus e “amarnică”, cupa e “grozavă”, setea “uriașă”. Refuzând paharul cu băutură, alegând calea rugăciunii și forța pe care o dă credința, Iisus a trecut dincolo de moarte.

Către final, poemul oferă un contact cu natura, dar un contact în primul rând vizual. Percepută cu ajutorul privirii, natura emoționează producând voluptate estetică și curiozitate intelectuală vie.

Meritul de necontestat al creației voiculesciene este acela de a face să trăiești concomitent în spațiul arhaic al lumii biblice, să trăiești concomitent într-un “atunci” și într-un “acum” care păstrează sensul purității creștine.